

PSARY

gm. Bielawy

woj. skierniewickie

1921

Nr. inv. 1924 dep.
BIBLIOTEKA
Zarządu Ochrony i Konserwacji Zesp. Pałac.-Brod.
Muzeum Narodowego w Warszawie
ul. Szwoleżerów Nr 9, tel. 29-67-78

ARCHIWUM
OŚRODEK OCHRONY
ZABYTKOWEGO KRAJOBRAZU
ul. Szwoleżerów 9 tel. 621 62 41 w. 244

Nr. inv. 1924

ANALIZA I OCENA WARTOŚCI ZABYTKOWYCH ZAŁOŻEŃ ZIELENI

Park, ogród, aleja, zieleni towarzysząca Rodzaj: klasztorny, zamkowy, parku / ogrodu: pałacowy, dworski, miejski Czas powstania: XIX w. Forma stylowa: krajobrazowy Wielkość: 3,67		Nazwa: PSARY Adres: gm. Bielawy Województwo: skicrnkewice Użytkownicy: P.G. Ryb.				
K R Y T E R I A		0	1	2	3	
		zły	mierny	dob.	b.dob.	
A	I. Wartości zabytkowe	Stopień przetwarzania elementów dawnego układu przestrzennego				
		1. Osie i ciągi kompozycji /relacja z architekturą/		+		
		2. Układ dróg		+		
		3. Stopień przetwarzania starodrzewia			+	
		4. Układ wodny i pierw. ukształt. terenu			+	
	II. Wartości układu przestrzennego	5. Zachowanie dawnych elementów architektury i małej architektury			+	
		1. Jednorodność stylu całego układu lub wysoka czytelność nawarstwień stylowych				
		2. Wartość historyczna układu /dawność/		+		
		3. Wartość obiektów architektury		+		
		4. Reprezentatywność lub unikalność w skali regionu lub kraju		+		
	III. Wartości tradycji historycznej /w sensie potencjalnych walorów turystycznych/	5. Wartości krajobrazowe i estetyczne			+	
		1. Związek obiektu z postaciami lub wydarzeniami historycznymi	+	+		
	Wartości zabytkowe ogółem		16			
	B	I. Wartości przyrodnicze i ekologiczne	1. Rzadkie gatunki drzew i krzewów			
			2. Drzewa o charakterze pomników przyrody			
3. Intensywność zadrzewienia						
4. Stan zdrowotny drzewostanu						
5. Znaczenie ekologiczne						
Wartości przyrodnicze ogółem						
		9				
Ogólna ocena obiektu		25				

Analizę sporządził:

Data:

Uwaga dotycząca koniecznej doraźnej interwencji w zakresie zmiany sposobu użytkowania obiektu oraz działań konserwatorskich w odniesieniu do zadrzewienia i obiektów architektonicznych - podać na odwrocie karty!

EWIDENCJA ZABYTKOWEJ ZIELENI

Województwo: *skierniewickie*

Gmina: *Bielany*

Miejscowość: *Psary*

Nazwa Obiektu: *park dworski*

Ewidencję sporządził Interdyscyplinarny Zespół Naukowo-Badawczy
Ochrony Środowiska w Uniwersytecie Łódzkim

Wykonawcy:

Data: . *IX* - *X* 197 *7* r.

Egz. nr 1. 2. 3. 4. 5. 6.

A R C H I W U M
OŚRODEK OCHRONY
ZABYTKOWEGO KRAJOBRAZU
ul. Szwoleżerów 9 tel. 021 62 41 w. 244

Nr inw. 1924

1.	<u>Adres: miejscowość / dzielnica, ulica, nr posesji/</u> Psary		<u>gmina</u> Bielawy	<u>Województwo</u> Skierniewickie
2.	<u>Nazwa parku: aktualna:</u> Psary		<u>dawna:</u> Psary	
3.	<u>Rodzaj parku i stan jego zachowania:</u> Prak dworski, dość dobry			
4.	<u>Czas powstania i najważniejsze fazy przekształceń:</u> koniec XIX w. /ok. 1892 r./			<u>Autor:</u> Valerian Kronenberg
5.	<u>Powierzchnia parku:</u> nr działki 251, 205 i część 203	<u>Ogółem ha</u> 3,67 ha	<u>w tym wód w ha</u> 1,83 ha	<u>Istniejące budynki:</u> 1. O wartościach zabytkowych
6.	<u>Nr i data rejestru parku-ogrodu</u>	<u>6^a. Opinia Komisji Konserwat.</u>	<u>2. Inne:</u> Murowany dwór z 1892 r., budynek gospodarczy	
7.	<u>Użytkownicy obiektu:</u> Państwowe Gospodarstwo Rybackie			
8.	<u>Istniejące dokumentacje</u> <u>/data i autor/:</u>	<u>1. Pomiar sytuacyjno-wysokościowy:</u> 1:1000, 1963 r.	<u>2. Inwentaryzacja zieleni:</u> R. Olaczek 1967, Uproszczona inwen- taryzacja drzewostanu dla Woj. Konserw. Przyrody	
	<u>3. Studium historyczne:</u> brak	<u>4. Założenia techniczno-ekonomiczne:</u> brak	<u>5. Dokumentacje branżowe, techniczne</u> <u>i ekspertyzy:</u> brak	
9.	<u>Przeprowadzone remonty:</u>	<u>Budynków</u> brak	<u>Parku</u> brak	<u>Metrykę sporządził:</u> <u>Data:</u> listopad 1977 J. Ostojalubowski

Park w Psarach

gm. Bielawy, woj. skierniewickie

Położenie

Psary leżą w zachodniej części woj. skierniewickiego, przy drodze Głowno-Bielawy, w odległości 4 km od Bielaw i 14 km od Głowna. Wieś jest oddalona nieco od szosy, bezpośrednio zaś przy szosie znajdują się zabudowania dawnego folwarku Psary, młyn nad Mrogą, stawy rybne oraz park, będący w przeszłości częścią folwarku. Park położony jest po wschodniej stronie szosy, pomiędzy nią a rzeką Mrogą. Dojazd PKS do przystanku Psary z Łodzi przez Głowno lub z Łowicza przez Bielawy.

Krótką analiza historyczna

Pierwsze wzmianki o Psarach pochodzą z XVI wieku. Była to średniej wielkości posiadłość szlachecka. W 1576 r. należała do Jadwigi Sobockiej.

Psary prawdopodobnie należały ok. połowy XIX w. do Grabińskich. Poprzez małżeństwo z Grabińską majątek przeszedł na własność Mieczysława Łubińskiego /Łubieńskiego/. Zrodzona z tego związku córka Maria przed I wojną światową wyszła za mąż za Antoniego Okęckiego. Drugim mężem Marii został ok. 1929 r. Tadeusz Znaniecki. Był on ostatnim prywatnym właścicielem Psar do 1945 r. /1/ W wyniku reformy rolnej w 1945 r. na części gruntów majątku powstało Państwowe Gospodarstwo Rolne. Od 1958 r. Psary są gospodarstwem rybackim. Do roku 1964 PGR zatrudniał ogrodnika, który m.in. dbał o park. Do roku ok. 1970 wędworze mieściła się szkoła,

która użytkowała park. M.in. założono w parku boisko do piłki ręcznej, ogródki, plac zabaw dla dzieci.

Park w Psarach powstał na miejscu dawnego założenia, którego częścią był sad owocowy, ok. 1892 r. /data budowy murowanego domu/. Powierzchnia ogrodu od początku XX w. nie uległa zmianie. W okresie międzywojennym wybudowano w parku kort tenisowy. Drzewostan parku poniósł straty głównie w okresie powojennym. W wyniku uschnięcia zniszczeniu uległ m.in. szpaler wierzb płaczących nad stawem, kilkanaście sztuk jesionów i białodrzewów rosnących wokół dworku, a w końcu lat 40-tych wycięto kilkanaście sztuk innych drzew z terenu parku.

Autorem projektu parku był Walerian Krenenberg, który projektował też ogrody w pobliskich Walewicach, Sobocie i Skłótach. W 2 zeszytach "Rejestru ogrodów polskich" /2/ znajduje się reprodukcja tego planu, która przekonuje niezbicie, że jest to park w Psarach koło Bielaw a nie w Psarach w powiecie chrzanowskim, jak to podaje autor "Rejestru ...".

Układ przestrzenny

Park dworski w Psarach jest parkiem krajobrazowym, w pierwotnym założeniu wieloosiowym. Główne osie widokowe wybiegały ze środka parku, od dworu, w kierunku zachodnim /rozległy trawnik z soliterami, staw Świtez/, południowym /kwietnik i aleja wjazdowa/ oraz wschodnim /trawnik ze starą lipą, rzeka Mroga i krajobraz pól za Mrogą oraz las zamykający horyzont/. Od strony północnej dwór był izolowany gęstymi skupinami drzew od dziedzińców i budynków gospodarczych. Obecnie oś widokowa ku wschodowi od dworu została zamknięta przez dziki las łęgowy nad Mrogą, otwarty zaś został widok ku północy.

Park nie jest ogrodzony. Płn-wsch i wsch. granicę parku stanowi koryto rzeki Mrogi, południową - droga łącząca młyn z szosą. Od zachodu ogranicza park szosa asfaltowa Głowno-Bielawy z rozciągniętym wzdłuż niej stawem Świtez. Od płn-zachodu granicę tworzy mur dziedzińca gospodarczego i droga o szerokości 6 m wykonana z prefabrykatów betonowych od której odchodzi podobna droga w kierunku dworu, zakończona małym parkingiem przy zachodniej ścianie budynku. Od drogi gospodarczej wiodącej do młyna wchodzi do parku dwie równoległe drogi gruntowe. Są to aleje lip szerokolistnych posadzonych na groblach pomiędzy stawami w południowej części parku.

Od dworu w głąb parku biegnie wiele ścieżek wydeptanych przez użytkowników parku. Równoległe do drogi przy płn-zachodniej granicy parku biegnie szpaler lipowy, skręcający następnie ostrym łukiem w kierunku stawu. Drzewa były kiedyś przycięte na wys. 2 m, obecnie niepielęgnowane zdziczały. Wiek drzew świadczy, że zostały one posadzone później od reszty drzewostanu.

Sprzed dworu w kierunku zachodnim rozciąga się piękny widok na rozległy trawnik i staw Świtez. Po obu stronach tej osi rosną piękne formy drzew ozdobnych o skonstrastowanych barwach i kształtach. Na brzegach skupin rosną stare modrzewie, dąb błotny, jesiony. Nad wodą dominują olsze czarne i wierzby białe. Ta część parku posiada najpiękniejszy i najcenniejszy drzewostan, widać tu "rękę" artysty - ogrodnika.

Skrócona inwentaryzacja zieleni

W parku w Psarach rośnie 41 gatunków i odmian drzew i krzewów. Podany niżej wykaz gatunków zestawiony został w porządku alfabetycznym polskich nazw drzew i krzewów. Nazewnictwo przyjęto wg "Dendrologii" Senety /1973/. Liczby obok nazw drzew oznaczają liczbę egzemplarzy.

1. Bez lilak - <i>Syringa vulgaris</i>	
2. Brzoza brodawkowa - <i>Betula verrucosa</i>	26
3. Dąb czerwony - <i>Quercus rubra</i>	3
4. Dąb szypułkowy - <i>Quercus robur</i>	2
5. Dąb błotny - <i>Quercus palustris</i>	1
6. Dereń biały - <i>Cornus alba</i>	
7. ^{czarny} Dzikie bez biały - <i>Sambucus nigra</i>	
8. glediczja trójcierniowa - <i>Gleditsia triacanthos</i>	1
9. głóg jednoszyjkowy - <i>Crataegus monogyna</i>	3
10. głóg szkarłatny - <i>Crataegus coccinea</i>	2
11. grab pospolity - <i>Carpinus betulus</i>	36
12. grusza polna - <i>Pirus communis</i>	1
13. jaśminowiec pospolity - <i>Philadelphus coronarius</i>	
14. jesion wyniosły - <i>Fraxinus excelsior</i>	1
15. jesion odm. jednolistna - <i>Fraxinus excelsior</i> 'Diversifolia'	61
16. klon jawor - <i>Acer pseudoplatanus</i>	22
17. klon jesionolistny - <i>Acer negundo</i>	6
18. klon polny ^{jesionolistny} - odm. odeska - <i>Acer negundo</i> ^U <i>odesanum</i>	
19. klon polny - <i>Acer campestre</i>	11
20. klon pospolity - <i>Acer platanoides</i>	12
21. klon srebrzysty - <i>Acer saccharinum</i>	1
22. kasztanowiec zwyczajny - <i>Aesculus hippocastanum</i>	4
23. leszczyna zwyczajna - <i>Corylus avellana</i>	5
24. ligustr pospolite - <i>Ligustrum vulgare</i>	
25. lipa drobnolistna - <i>Tilia cordata</i>	65
26. lipa krymska - <i>Tilia euchlora</i>	1
27. lipa szerokolistna - <i>Tilia platyphyllos</i>	17
28. modrzew europejski - <i>Larix decidua</i>	14
29. olsza czarna - <i>Alnus glutinosa</i>	58
30. orzech włoski - <i>Juglans regia</i>	2
31. robinia akacjowa - <i>Robinia pseudoacacia</i>	25

32. sosna wejmutka - <i>Pinus strobus</i>	4
33. śnieguliczka biała - <i>Symphoricarpos albus</i>	
34. świerk kłujący odm. srebrzysta - <i>Picea pungens 'Argentea'</i>	6
35. świerk pospolity - <i>Picea excelsa</i>	5
36. topola biała - <i>Populus alba</i>	6
37. trzmielina zwyczajna - <i>Eunonymus europaea</i>	
38. wierzba biała - <i>Salix alba</i>	39
39. winobluszcza pięciolistny - <i>Ampelopsis quinquefolia</i>	
40. winorośl pachnąca - <i>Vitis riparia</i>	
41. żywotnik zachodni - <i>Thuia occidentalis</i>	7

Na planie parku cyframi arabskimi /1-8/ oznaczone zostały szczególnie wartościowe okazy drzew.

1. Modrzew europejski, *Larix decidua*. Największy w Psarach okaz tego gatunku o średnicy pnia 75 cm i szerokiej, regularnie wykształconej koronie. Jest to jedno z najpiękniejszych drzew w parku.
2. Jesion wyniosły odmiany jednolistnej, *Fraxinus excelsior Diversa-folia*. Dość rzadka forma ozdobna jesiona z liśćmi pojedynczymi.
3. Jesion wyniosły, *Fraxinus excelsior*. Jeden z największych i najpiękniejszych w Psarach okazów jesiona. Wysokość drzewa 30 m, pień prosty, gony, zdrowy o średnicy 60 cm.
4. Dąb błotny, *Quercus palustris*. Gatunek pochodzący z Ameryki Półn. ma piękne liście ostre wykrawane, przyjmujące jesienią intensywnie szkarłatną barwę. Obwód prostego, walcowatego pnia 2,15 m.
5. Głóg szkarłatny, *Crataegus coccinea*. Dwa, o pokroju drzewiastym okazy egzotycznego głogu, posiadają pnie o średnicach 24 i 28 cm.
6. Trójglicznia, *Gleditschia triacanthos*. Jedyny w parku okaz tego pięknego drzewa, o średnicy pnia 48 cm.
7. Topola biała, *Populus alba*. Dwa wielkie i wyjątkowo piękne drzewa o wysokości ponad 30 m i obwodach pni 3,5 oraz 4, m.

Jest to rodzimy gatunek gatunek, dawniej pospolity nad wodami nad wodami i brzegami rzek, obecnie coraz rzadszy.

8. Lipa drobnolistna, *Tilia cordata*. Najstarsze drzewo parku, godne uznania za pomnik przyrody. Pień obwodu 4 m, wewnątrz spróchniały, z wielką dziuplą, wymaga konserwacji.

Analiza stopnia zachowania układu zabytkowego.

Park jest dość zaniedbany. Z dawnego układu przestrzennego pozostały w niezmienionej formie tylko niektóre alejki, stawy oraz skupiny drzew. Większość krajobrazowo ułożonych dróg zanikła ich miejsce zajęły drogi wyjeżdżone przez wozy, o prostych konturach, bądź ścieżki wydeptane przez użytkowników. Wg planu Kronenberga główną drogą wjazdową była aleja do grobli, która przechodziła po wschodniej stronie dworu w szeroki podjazd. Po lewej stronie drogi, przed dworem, znajdował się geometryczny parter z ciekawie rozwiązanyymi kwietnikami. Alejki biegnące łagodnymi łukami w głąb parku odsłaniały coraz to nowe wnętrza ogrodowe: malownicze skupiny drzew na tle płaszczyzn trawników, altanki, powierzchnie wód.

Obecnie na miejscu dawnego parteru znajduje się niekoszony trawnik, poprzecinany wieloma ścieżkami. Wzdłuż brzegu Kroggi, pod zwartym drzewostanem, biegnie droga wydeptana i wyjeżdżana przez wozy, które poważnie niszczą roślinność. Przed dworem /od strony Świtezi/ znajduje się prostokątny plac betonowy, częściowo uszkodzony, który służył pewnie jako kort tenisowy. W kilku miejscach parku stoją komórki drewniane.

Wnioski

1. Ze względu na autorstwo wybitnego ogrodnika-architekta oraz dość dobry stan zachowania park w Psarach powinien być uznany za zabytek i otoczony ochroną konserwatorską. Orzeczeniem ochronnym powinny być objęte działki nr 251, 205^{i uł. 203} o powierzchni 3,67 ha wg rejestru gruntów rejonowego biura geodezji i terenów rolnych w Łowiczu.

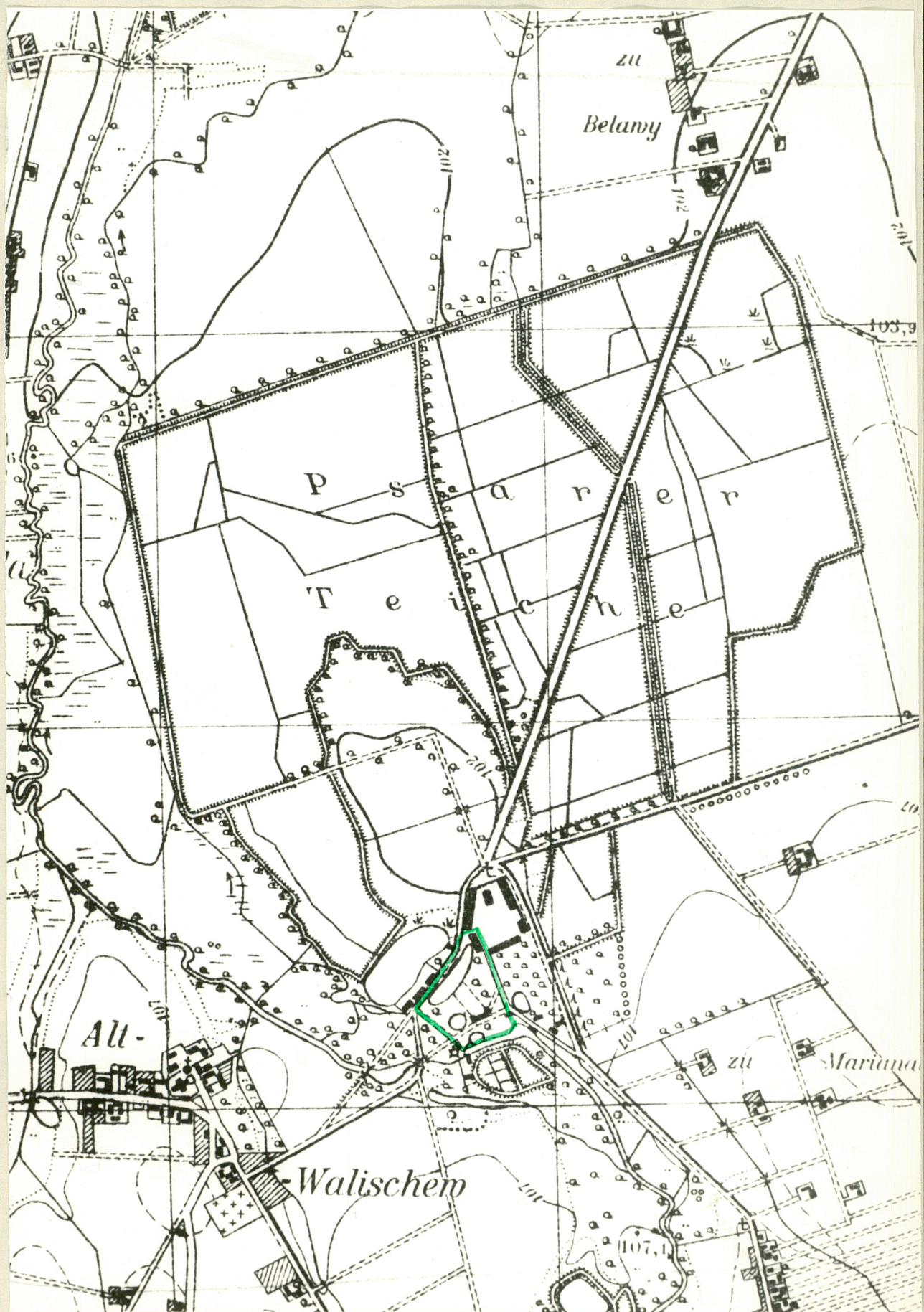
2. W niedalekiej przyszłości powinna być wykonana renowacja parku poprzedzona szczegółowym studium kompozycyjnym. Do tego czasu należy zlikwidować niepotrzebne ścieżki przebiegające w poprzek trawników oraz ^{umocnić} niezbędne drogi. Wszelkie prace powinny być wykonywane pod kierunkiem konserwatora zabytków. Obowiązuje zakaz wycinania drzew i krzewów bez nadzoru fachowego ogrodnika. Trzeba usunąć dzikie podrośla przesłaniające widok od strony dworu ^{na} staw Świtez. Trawniki wymagają nawożenia, stawy wymagają oczyszczenia.

3. Park w Psarach stanowi miejsce wypoczynku pracowników Państwowego Gospodarstwa Rybackiego. Jest to jedno z niewielu skupisk wysokiej zieleni na terenie równinnego obszaru okolic Łowicza. Zachowały się resztki naturalnego drzewostanu porastającego brzegi rzeki Mrogi. Ponadto park leży przy atrakcyjnym szlaku turystycznym, często jest odwiedzany przez przejeżdżających turystów. Dwór, chociaż nie przedstawia żadnych wartości zabytkowych / piętrowy budynek w kształcie prostokąta, z werandą i ryzalitami /, też wymaga kapitalnego remontu.

Bibliografia

1. Informacje ustne od mieszkańców wsi Psary.
2. Majdecki L., 1964. Rejestr ogrodów polskich, zeszyt 2, s. 111.
3. Olaczek R., 1967. Inwentaryzacja drzewostanu parku w Psarach, pow. łowicki, wykonane dla Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody w Łodzi. Maszynopis, s. 13.

Opracował: Zespół n/b Ochrony Środowiska Uniwersytetu Łódzkiego
Kierownik grupy: mgr inż. B. Jost-Jakubowska.

Fot.1. Psary. Dwór, elewacja zachodnia. 1977.

Fot.2. Psary. Część parku przed dworem. 1977.

Fot. 3. Psary. Stara lipa. 1977.

Fot.4. Psary. Oś widokowa z dworu. 1977.

Fot. 5. Psary, Kasztanowiec. 1977.

Fot.6. Psary. Staw "Świtez". 1977.

LEGENDA DO PLANU PARKU.

	Aktualna granica parku.		Ślady dróg dawnych.
	Pierwotna granica parku.		Drogi założone współcześnie.
	Budynki murowane.		Masyw starodrzewia.
	Budynki drewniane.		Szpalery lub aleje.
	Budynki murowane o wartościach zabytkowych.		Pojedyncze stare drzewa liściaste i iglaste.
	Budynki drewniane o wartościach zabytkowych.		Drzewa uznane za pomniki przyrody.
	Miejsca lub pozostałości budynków zabytkowych.		Masyw drzewostanu młodego.
	Rzeźby parkowe.		Pojedyncze młode drzewa liściaste i iglaste.
	Ogrodzenie trwałe.		Skupiny krzewów.
	Ogrodzenie trwałe o wartościach zabytkowych.		Zywopłaty.
	Ogrodzenie nietrwałe.		Powierzchnie trawiaste.
	Bramy i furtki.		Kwietniki.
a/ b/	a/ Aktualne wejście do parku. b/ Dawne wejście do parku.		Osie kompozycji.
	Baseny, fontanny.		Osie widokowe.
	Rzeki, strumienie.		Stanowisko i kierunek wykonania zdjęcia fotograficznego.
	Naturalny zbiornik wodny.		Granice ochrony zabytkowego założenia.
	Naturalny zbiornik wodny zarośnięty szuwarami.		Granice ochrony zewnętrznych powiązań widokowych.
	Skarpy.		Granice ochrony ekologicznej.
	Drogi dawne dobrze zachowane.		

Instytut Biologii i Ochrony Środowiska
UNIwersyte Łódzkiego

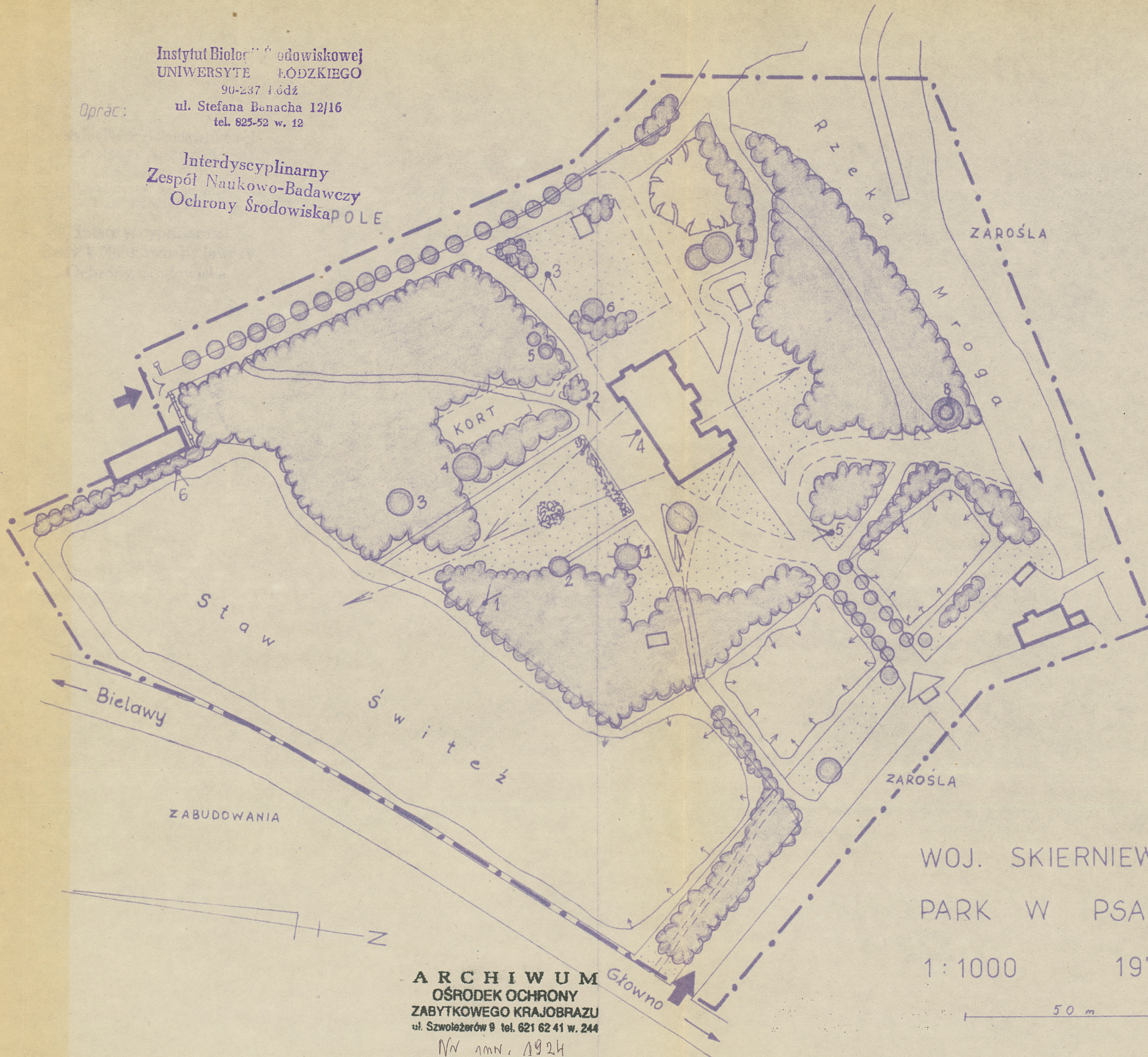
90-237 Łódź

ul. Stefana Banacha 12/16

tel. 825-52 w. 12

Oprac:

Interdyscyplinarny
Zespół Naukowo-Badawczy
Ochrony Środowiska

ARCHIWUM
OŚRODEK OCHRONY
ZABYTKOWEGO KRAJOBRAZU
ul. Szwoleżerów 9 tel. 621 62 41 w. 244

NW amn. 1924

WOJ. SKIERNIEWICKIE
PARK W PSARACH

1:1000

1977 r.

50 m

Adulitę wykonano w Okręgowym Przedsiębiorstwie
Geodezyjno-Kartograficznym
Łódź, ul. Zakątna 18/20
Kier. Prac. Reprodukcyjnej

Winer

mgr inż. Winer